

2013-06-14

Blodsfejder i Albanien

Innehåll

English summary.....	4
Sammanfattning	6
1. Inledning	8
1.1. Bakgrund	8
1.2. Nyckelbegrepp inom blodsfejder	8
1.2.1. Blodsfejder och kanun.....	8
1.3. Orsaker till blodsfejder	10
1.3.1. Brister inom rättsväsendet.....	10
1.3.2. Dispyter om tillgångar.....	12
1.3.3. Övriga orsaker	13
1.4. Misstolkningar och missbruk av kanun	13
1.5. Definitioner, tolkningar och orsaker - sammanfattande kommentar av Lifos.....	14
2. Påverkan på de drabbade – isolering m.m.	16
2.1. Varierande grad av isolering	16
2.2. Spontana bosättningar	18
2.3. Förväntningar om att ta hämnd	19
2.4. Isolering m.m. – sammanfattande kommentar av Lifos	19
3. Omdiskuterad omfattning.....	20
3.1. Antal blodsfejder, isolerade familjer och geografisk utbredning ..	21
3.2. Antal blodsfejdsdödsfall	24
3.3. Den omdiskuterade omfattningen – sammanfattande kommentar av Lifos	25
4. Lösningar på blodsfejder.....	27
4.1. Myndigheternas hantering av blodsfejder	27
4.1.1. Polis och rättsvårdande myndigheter	27
4.1.2. Annat myndighetsstöd.....	31
4.2. Det civila samhällets insatser	32
4.2.1. Medling	32
4.2.2. Intyg och annan dokumentation	33
4.2.3. Rykten om korruption och utfärdande av falska intyg.....	34
4.3. Internflykt.....	36
4.4. Myndighetshantering, internflykt och det civila samhället – sammanfattande kommentar av Lifos	37
Källförteckning	39
Bilaga: karta över Albanien med prefektursindelning	41

Om rapporten

Denna rapport är skriven i enlighet med EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation (2008). Den är sammanställd utifrån noggrant utvalda och allmänt tillgängliga informationskällor. Alla använda källor refereras. All information som presenteras, med undantag av obestridda/uppenbara fakta, har dubbelkontrollerats om inget annat anges.

Informationen har noggrant granskats, utvärderats och bearbetats under en begränsad tid. Sammanställningen gör inte anspråk på att vara uttömmande och bör inte tillmätas exklusivt bevisvärde i samband med avgörandet av ett enskilt ärende.

Om en specifik händelse, person eller organisation inte nämns i rapporten innebär inte detta att händelsen inte har ägt rum, eller att personen eller organisationen inte existerar. Informationen i rapporten återspeglar inte nödvändigtvis Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och det finns ingen avsikt att genom rapporten göra politiska ställningstaganden.

English summary

The present report focuses on blood feuds in Albania, regulated in the traditional customary law *kanun*, the Albanian authorities' handling of blood feuds, and the role played by the civil society.

Reporting regarding blood feuds has been limited during the last few years. Against this background, the Swedish Migration Board (SMB) has gathered information related to blood feuds during a fact finding mission to Albania in April 2013. The present report is based on this information, but also includes previous reporting.

The increased number of active blood feuds during the 1990's and their continued prevalence is seen against the backdrop of the previous and current deficiencies within the Albanian law enforcement agencies. These deficiencies together with property disputes are pointed out as the main causes of blood feuds.

Several types of improper use and misinterpretations of the provisions of the *kanun* are identified. References, according to statements by sources, are made to the *kanun* in order to justify murders which have been committed for other reasons. The most serious type of misinterpretation appears to be that children and women have in separate cases been targeted.

Blood feuds cause threatened persons/families to isolate themselves in their homes to varying degrees. The isolation relates to fear among those affected, but can also be seen as a manifestation of respect towards the other part in a blood feud. Experiences from previous incidents can lead to women and children in threatened families in blood feuds to isolate themselves out of fear. However, such isolation can also originate in a need to show respect towards the other part in a blood feud or be a consequence of threats which are not related to blood feuds.

Relatives' refusal to meet expectations of taking vengeance related to blood feuds can affect family relations negatively but, according to sources, such a refusal does not have any impact on the security situation of a person.

The assessments made by sources, by those consulted in Albania by the SMB as well as in previous reporting, of the number of active blood feuds and victims differ. There are several conceivable explanations to these differences, including variations in definitions and grey areas, different focus of measuring, the knowledge and abilities of the sources, as well as certain tendencies among sources based on their own agendas.

Thus, it is not possible to draw any certain conclusions with regard to the number of blood feuds, families living in isolation or in other ways being affected by blood feuds, or murders committed in relation to blood feuds. However, and in line with the conclusions of the UN-rapporteur Alston, the

SMB concludes that the statistics of the Albanian authorities are likely to contain underestimates, but are not radically misleading. Likewise, it seems clear that blood feuds are particularly prevalent in the northern parts of Albania, especially the Shkoder area.

There is a tendency among people involved in blood feuds not to turn to the Albanian authorities for protection. This tendency is reportedly based on a lack of trust in the police, which relates to its capacity, as well as on the typical mechanisms of blood feuds which implicate that police protection does not solve the blood feuds as such.

The consulted sources do not share a common view on the capacity of the Albanian police to handle blood feuds. Some sources acknowledge the progress made by the police in its work, while other sources still identify serious deficiencies with regard to capacity and prevalence of corruption.

The consulted sources also differ in views regarding the efficiency of internal flight for persons threatened within blood feuds.

According to sources there are no authorized certifiers of existing blood feuds in Albania, neither within the Albanian authorities, nor among non-governmental organizations. Corruption rumours in relation to issuing of certificates appear to be of substance. Against this background, it cannot be expected that an Albanian citizen, who declares him- or herself to be threatened within a blood feud, to present a certificate when applying for asylum. It is reasonable to argue that such a certificate would not have been issued in due order, as there is no such order in place. However, it is important to underline that a submitted certificate is not necessarily false or issued on inaccurate grounds.

Sammanfattning

I föreliggande rapport fokuseras på albanska blodsfejder som regleras av den traditionella sedvanerätten *kanun*, albanska myndigheters hantering och det civila samhällets funktion.

Rapporteringen kring blodsfejder har under senare år varit begränsad. Mot denna bakgrund har verket inhämtat information om blodsfejder i samband med en utredningsresa till Albanien i april 2013. Rapporten bygger på denna information tillsammans med annan refererad rapportering.

Det under 1990-talet ökade antalet aktiva blodsfejder och den fortsatta förekomsten, ses mot bakgrund av de brister som förelåg och alltjämt föreligger inom det albanska rättssystemet. Tillsammans med egendomstvister pekas dessa brister av källor ut som den främsta orsaken till blodsfejder.

Flera typer av missbruk och misstolkningar av kanuns bestämmelser kan ses. Uppgifter om att kanuns bestämmelser åberopas för att motivera eller rättfärdiga mord som sker av andra motiv förekommer. Den allvarligaste misstolkningen förefaller vara att barn och kvinnor i enskilda fall har gjorts till måltavlor.

Blodsfejder leder i varierande grad till att personer/familjer som hotas isolerar sig i sina hem. Denna isolering är kopplad till fruktan hos de drabbade, men kan även utgöra en manifestering av respekt mot den andra parten i en fejd. Erfarenheter av tidigare händelser kan leda till att kvinnor och barn i familjer som hotas i blodsfejder på grund av fruktan håller sig isolerade. Detta kan dock även botten i ett behov av att visa respekt för motparten eller att det finns en hotbild som ligger utanför ramen för en blodsfejd.

Anhörigas vägran att infria förväntningar på att utkräva hämnd i blodsfejder kan få negativa konsekvenser för familjerelationer men det förekommer inga uppgifter om att en sådan vägran inverkar på en persons säkerhetssituation.

Källors uppskattningar, såväl de av verket konsulterade som i den befintliga rapporteringen, om antalet aktiva blodsfejder och offer de skördar skiljer sig åt. Det finns ett flertal tänkbara förklaringar till skillnaderna, däribland definitionssvårigheter och gråzoner, olika fokus i mätningar, källornas kunskaper och förmågor samt tendenser som bottnar i källornas egna agendor.

Det är inte möjligt att med säkerhet dra några slutsatser om antalet blodsfejder, familjer som lever isolerade eller på annat sätt påverkas av blodsfejder eller mord som begås inom ramarna för blodsfejder. I likhet med FN:s särskilde sändebud Alston bedömer dock verket att albanska

myndigheters statistik sannolikt innehåller underskattningar men inte är radikalt missvisande. Likaså förefaller det stå klart att blodsfejder framför allt förekommer i de norra delarna av Albanien, och särskilt i Shkoderområdet.

Det finns en tendens hos människor som är inblandade i blodsfejder att inte vända sig till albanska myndigheter för att söka skydd. Denna tendens uppges bottna dels i att det finns en bristande tillit till polisen, vilket är kopplat till polisens kapacitet, dels att en blodsfejds typiska mekanismer innebär att skydd från polisen inte löser fejden som sådan.

De konsulterade källorna ger inte en samstämmig bild av den albanska polisens kapacitet att hantera blodsfejder. Några källor pekar på de framsteg som polisen har gjort i sitt arbete, medan andra alltjämt identifierar allvarliga brister i fråga om kapacitet och förekomsten av korruption.

Källorna är inte heller samstämmiga såvitt gäller internflyktsalternativets effektivitet för personer som är hotade inom ramen för en blodsfejd.

Enligt uppgifter bland de konsulterade källorna finns inga auktoriserade intygslämnare, varken inom myndigheter eller bland frivilligorganisationer, i Albanien. Förekommande rykten om korruption i relation till utfärdande av intyg förefaller ha substans. Mot denna bakgrund kan det inte förväntas att en person från Albanien som uppger sig vara hotad inom ramen för en blodsfejd uppvisar intyg härom i samband med ansökan om asyl. Ett sådant intyg har rimligen inte utfärdats i behörig ordning eftersom sådan ordning saknas. Det är dock viktigt att understryka att detta inte nödvändigtvis innebär att ett uppvisat intyg är falskt eller utfärdat på oriktig grund.

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Blodsfejder är alltjämt ett problem i Albanien. Den traditionella sedvanerätten, *kanun*, som reglerar fejderna var förbjuden under kommunistregimen. Sedan landet inlett en demokratiseringsprocess i början av 1990-talet har emellertid blodsfejderna återuppstått.

I denna rapport fokuseras i huvudsak på förekomsten av blodsfejder i Albanien, hur myndigheterna hanterar dessa och vilken funktion organisationer inom det civila samhället fyller.

I rapporten refereras befintliga rapporter och medierapportering rörande blodsfejder i Albanien. Med undantag för artiklar i enskilda tidsskrifter kan konstateras att rapporteringen kring blodsfejder de senaste åren varit begränsad och att få publicerade rapporter grundar sig på primär- och originalkällor.

Rapporten grundar sig därför även på uppgifter som inhämtats i samband med en utredningsresa till Albanien i april 2013. Med omfattande stöd från Sveriges ambassad i Tirana genomförde Migrationsverket möten, i Tirana och Shkoder, med företrädare för internationella organisationer, lokala och internationella frivilligorganisationer och albanska myndigheter. Organisationstillhörigheten hos samtliga källor anges löpande i texten, medan de enskilda företrädarnas namnuppgifter utelämnas.

1.2. Nyckelbegrepp inom blodsfejder

1.2.1. Blodsfejder och kanun

Blodsfejder förekommer sedan flera sekel tillbaka över hela Albanien. De tycks dock vara mer vanliga i norra delen av landet, i och kring distriktet Shkoder. En rimlig förklaring till detta är att sedvanerätten *kanun* har sitt ursprung i den regionen.¹ Det albanska inrikesministeriets företrädare konstaterar att ett flertal studier försöker besvara frågor om varför blodsfejder alltsedan tiden för det ottomanska styret fortsatt har förekommit i Albanien och varför det förblivit en institution. Företrädaren ser tillämpningen av sedvanerätten och förekomsten av blodsfejder mot bakgrund av den albanska statens konsolideringsgrad. Under det ottomanska styret, som varade i 500 år, rådde lokalt självstyre där den traditionella sedvanerätten gällde. Sedvanerätten tog sig lokala uttryck i olika delar av Albanien. Bland de mest kända är Lek Dukagjins *kanun* (se nedan). Antalet

¹ International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations, *The Kanun in present-day Albanien, Kosovo, and Montenegro*, 2004, s. 2f

fejder då den albanska staten befann sig i sin linda² var högt, minskade därefter och de sista 20 åren av kommunistiskt styre förekom inga fejdsmord.³ Perspektivet ter sig förenligt med andra källors resonemang kring de bakomliggande orsakerna till den ökning av blodsfejder som det rapporterats om efter kommunismens fall i början av 1990-talet och som redogörs för nedan.

Kanun är mycket omfattande och inkluderar lagar som reglerar många delar av privat- och samhällslivet, exempelvis äktenskapet, uppförande och vedergällning vid stöld eller mord med mera. Lek Dukagjin, med kopplingar till nationalhjälten Skanderberg, anses vara den som under 1400-talet sammanställde lagsamlingen, som ofta benämns som Lek Dukagjins kanun. Kanun levde sedan vidare genom muntlig tradition innan den sammanställdes i skrift under 1930-talet.⁴

I vissa delar anger kanun hur blodsfejder ska regleras. Om en man blivit allvarligt förolämpad har hans familj rätt att döda den person som förolämpat honom, enligt sedvanerätten. Om så sker riskerar emellertid familjen att offrets familj utkräver hämnd. Offrets nära manliga släktingar förväntas döda den person som mördat deras familjemedlem. På så vis kan ett mönster av vedergällningar uppstå, som passerar från generation till generation.⁵

I rapporteringen förekommer olika, mer eller mindre snarlika, definitioner av blodsfejder. Immigration and Refugee Board of Canada har sammanställt olika definitioner av blodsfejder, så som fenomenet beskrivits av bland andra akademiker. Enligt dem kan blodsfejder definieras som ett system av ömsesidiga hedersmord eller en självreglerande sedvänja som löper parallellt med statens befogenheter. Vikten av att fejden utspelas i det offentliga och att det i samhället blir känt vem som ansvarar för handlingarna är centralt för parterna i konflikten.⁶

En blodsfejd kan ha sin grund i en rad olika omständigheter. FN:s särskilda sändebud för utomrättsliga, summariska eller godtyckliga avrättningar Philip Alston har försökt ange någon slags typisk blodsfejd. Som exempel anger han att de kan uppstå efter diskussioner mellan bekanta rörande vad som uppfattats som en förolämpning, en olycka, markstrid eller liknande. Utbryter bråk vari en av männen mördas finns risk för att offrets familj upplever att förrövarens familj är skyldiga dem blod. Denna skuld har sin

² Albanien erkändes som självständig stat 1913

³ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

⁴ Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 88

⁵ Ibid

⁶ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31, s. 4

grund i förlorad heder. Genom att mörda någon i förrövarens familj återtas den heder vilken gått förlorad genom det ursprungliga mordet.⁷

Brittisk överinstans i utlänningsärenden resonerar i en dom kring en definition av blodsfejder. Den noterar att en blodsfejd (*gjakmarrja*, ta blod) kan ha pågått under flera decennier eller ha uppstått mer nyligen. Den relaterar till en kollektiv tanke om familjen eller solidaritet och förtroende med klanen. Med förlusten av blod, en familjemedlem, följer en förlust av heder, vilken endast kan återställas genom att ta ett liv inom den andra familjen. Domstolen betonar skillnaden mellan blodsfejder och mord kopplade till heder eller hämnd i en bredare kontext (*hakmarrja*, ta hämnd) då de senare inte nödvändigtvis har en koppling till en särskild klans heder, utan istället kanske rör konflikter mellan kriminella eller inom en familj.⁸

1.3. Orsaker till blodsfejder

Under tiden Albanien hade kommunistiskt styre förbjöds blodsfejdena, myndigheterna kriminaliserade dem och avväpnade befolkningen. Antalet aktiva fejder sjönk kraftigt under denna tidsperiod.⁹ Många analytiker är överens om att antalet aktiva blodsfejder ökat dramatiskt sedan Albanien inledde sin demokratiseringsprocess under 1990-talet. Konflikter över tillgångar som nationaliserats under kommunisttiden anges ofta som en förklaring till denna utveckling. Andra förklaringar är att det formella rättsväsendet har saknat förmåga att tillhandahålla medborgarna rättvisa.¹⁰ Dessa två förklaringsfaktorer kommer nedan att vidareutvecklas.

1.3.1. Brister inom rättsväsendet

Sveriges utrikesdepartement anger att Albanien har ett adekvat rättsligt ramverk för att garantera och främja mänskliga rättigheter. Samtidigt noteras att en rad faktorer inverkar negativt på den enskilde medborgarens mänskliga rättigheter och att personer som är i behov av myndighetsutövning för att få sina lagliga rättigheter respekterade, inte alltid får det skydd som de behöver. Fullföljandet av existerande lagstiftning hindras av svaga statliga institutioner, ett illa fungerande rättssystem, hög korruption och bristande myndighetsutövning i svårtillgängliga delar av landet.¹¹

⁷ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania, 2011-03-14, s. 2

⁸ Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012 UKUT, 00348 (IAC)]*, 2012-09-28, s. 4

⁹ Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 90

¹⁰ Se exempelvis Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 90; Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania, 2011-03-14, s. 8

¹¹ UD, *Mänskliga rättigheter i Albanien 2011*, 2012-06-30, s. 1

En liknande bild ges av FN-sändebudet Philip Alston. Han noterar att blodsfejderna återkommit sedan kommunistregimens fall och ökat sedan oroligheterna 1997.¹² Han, liksom andra bedömare, menar att myndigheternas bristande förmåga att hantera kriminalitet och det civila rättssystemets oförmåga att tillhandahålla ett effektivt system för konflikthantering bidragit till att albaner vänt sig till sedvanerätten för att erhålla rättvisa.¹³ FN-sändebudet noterar att rättsprocesser saknar insyn och att beslut från domstolar inte alltid implementeras. En vanlig uppfattning bland hans samarbetspartners är att bestickning av domare eller åklagare, i mål som relaterar till blodsfejder, kan resultera i mindre kännbara straff för förövaren. Han menar dock att det inte finns stöd för att rättsväsendets brister är så pass omfattande att personer använder blodsfejder för att utkräva rättvisa. I de flesta fall han studerat har förövaren gett upp eller snabbt gripits, åtalats och dömts.¹⁴

Inrikesministeriets företrädare, som identifierar egendomstvister som den främsta orsaken till uppkomna blodsfejder, fokuserar även på fallerande statliga institutioner och konstaterar att 1997 var det värsta året i detta avseende.¹⁵ Albanska Caritas företrädare betonar att blodsfejder inte är en specifikt albansk företeelse, utan snarare ett resultat av att de statliga institutionerna inte fungerar. Om en för ett brott skyldig person inte ställs till svars av det allmänna, kommer hämnd att utkrävas. Förekomsten av blodsfejder i Albanien är en konsekvens av att det albanska rättssystemet inte fungerar, att det är korrupt och bland det sämsta i världen.¹⁶ Den medlare som verket har konsulterat anlägger ett perspektiv som inte är förenligt härmed utan resonerar kring att även om staten griper och dömer en förövarare, uppfattar inte offrets familj att de fått rättvisa. Enligt sedvanerätten har de rätt att utkräva hämnd. Tidigare togs blod utan statens närvaro. Efter 1990-talet har ett stort antal fall av hämnd skett. Under kommunisttiden försvann fenomenet blodsfejder närmast fullständigt eftersom staten följde upp, övervakade och förhindrade. Mördare straffades hårt och staten säkerställde att hämnd inte utkrävdes. Dessa komponenter saknas idag.¹⁷

Albanien har under många år hamnat långt ner i organisationen Transparency Internationals mätningar över korruption i världens länder. I 2012 års mätning hamnade landet på 113:e plats, en försämring sedan 2011 då landet hamnade på 95:e plats.¹⁸

¹² 1996-1997 utbröt oroligheter i Albanien. De hade sin grund i den ekonomiska kris som uppstått efter att pyramidspelen, ett slags nationella investeringsfonder, fallit samman och många privatpersoner förlorat sina besparingar. Säkerheten i landet kunde återställas först sedan 7000 utländska soldater sänds dit.

¹³ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 8

¹⁴ Ibid, s. 9f

¹⁵ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

¹⁶ Företrädare för albanska Caritas i Tirana

¹⁷ Medlare, kopplad till Albanian Foundation for Conflict Resolution and Reconciliation of Disputes (AFCR), i Shkoder

¹⁸ Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2012*, 2012-12-05

1.3.2. Dispyter om tillgångar

En vanlig källa till blodsfejder är dispyter kring olika former av tillgångar. Problematiken går att härleda till den omfattande nationaliseringen av tillgångar som skedde under kommunismen, då bland annat mark och boskap förstatligades.¹⁹ Privat ägande förbjöds och 1980 stod endast tre procent av landets jordbruksmark under privat ägande.²⁰

Efter kommunismens fall inleddes en hastig och omfattande omfördelning av mark från staten till privata ägare. I vissa fall medförde detta att land omfördelades till personer som historiskt sett inte hade juridisk rätt till den. Detta har de senaste decennierna kommit att bli en stor källa till privata konflikter, bland dem blodsfejder.²¹

Enligt inrikesministeriets företrädare återföddes blodsfejder som byggde på ärvda konflikter under 1990-talet, men även nya blodsfejder uppstod. De senare var särskilt relaterade till egendomskonflikter.²² Italienska Caritas företrädare slår fast att blodsfejder kan böttna i vad som helst, men ser också konflikter över mark eller annan egendom som den vanligaste orsaken till nya blodsfejder. Det är dock alltid ett mord eller dråp som utlöser en blodsfejd; olyckor och vållandebrott kan inte utlösa blodsfejder. Företrädaren pekar på att alkohol ofta finns med i bilden och resonerar kring att de flesta drabbade utgörs av medelålders män med hög alkoholkonsumtion.²³ Likaså den medlare som verket har konsulterat pekar på att motiven till blodsfejder varierar men att huvudorsaken till uppkomna blodsfejder är egendomstvister. Under de senaste 20 åren har egendomstvister orsakat många och djupa problem. På 1990-talet togs egendom från människor på ett självsvådigt och laglöst sätt vilket ledde till konflikter. Det är mot denna bakgrund det kan konstateras att egendomstvister har orsakat de flesta blodsfejder.²⁴

Bristerna inom rättsväsendet är ett hinder som påverkar medborgarnas möjligheter att lösa egendomstvister. Såväl regeringen som givare ser över vilka reformer som krävs för att åtgärda bristerna inom rättsväsendet.²⁵

Det finns fortsatt förbättringsområden. EU-kommissionen har i sin årliga utvidgningsrapport noterat att det finns problem som omgärdar fördelningen

¹⁹ Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 90

²⁰ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 11

²¹ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 11; Vodo, *The Albanian judicial system in front of the customary law: path dependency and critical conjunctures*, 2010, s. 21f

²² Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

²³ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

²⁴ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

²⁵ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 13

av mark. Databaser där land och andra tillgångar registreras handhas av olika organ som brister i koordinationen. Registreringsförfarande av mark måste förenklas och ägandeskapsfrågor måste förtydligas. De noterar vidare att kompensations- och återtagandekrav från dem som under kommunistregimen förlorade mark handläggs mycket långsamt.²⁶

Sedan 2000 finns i Albanien en ombudsman. Ombudsmannen tar årligen emot 3000-4000 klagomål. Av dessa faller cirka 6 procent inom dess jurisdiktion och i cirka 20 procent av fallen uttalar sig ombudsmannen till fördel för den klagande. Många av ombudsmannens ärenden rör klagomål gentemot polis, bristande verkställighet av domar i civila mål och landdispyter.²⁷

Ombudsmannen har dock finansieringsproblem och behöver finansiellt stöd, tillräckligt med personal och politiskt stöd för att kunna utföra sina huvudsakliga arbetsuppgifter.²⁸

1.3.3. Övriga orsaker

Immigration and Refugee Board of Canada har listat olika orsaker till blodsfejder, grundat på uppgifter lämnade av bland annat personer som arbetar med medling i blodsfejder samt fristående akademiker. Vanliga orsaker till blodsfejder utöver brister inom rättsväsendet och dispyter över tillgångar anges bland annat vara förolämpningar, egendomsfrågor, konflikter över vatten, människohandel, att ha visat bristande respekt för en kvinna, att ha anklagat en person för att ljuga, mord eller att ha vållat en olycka som resulterat i att någon förlorat livet.²⁹

Även den konsulterade medlaren identifierar andra omständigheter än egendomstvister som orsaker till blodsfejder och nämner bråk och ”oansvarigt beteende/uppförande”, särskilt under berusning, som leder till det första dödsoffret.³⁰

1.4. Misstolkningar och missbruk av kanun

Flera källor som Migrationsverket konsulterat i Albanien pekar på dels att kunskaperna om kanun hos dem som åberopar den brister, dels att det förekommer att kanun används som förevändning för andra, kriminella syften.

²⁶ European Commission, *Commission Staff Working Paper. Albania 2012 Progress Report*, 2012-10-10, s. 21

²⁷ Council of Europe, *REPORT BY THE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS MR THOMAS HAMMARBERG ON HIS VISIT TO ALBANIA 27 October – 2 November 2007*, 2008-06-18, s. 3

²⁸ European Commission, *Commission Staff Working Paper. Albania 2012 Progress Report*, 2012-10-10, s. 11

²⁹ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31, s. 6

³⁰ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

Enligt albanska Caritas företrädare känner många albaner inte till sedvanerätten särskilt väl. Detta leder till misstolkningar av kanun. Som exempel nämner företrädaren att barn i familjer som är indragna i blodsfejder enligt kanun inte ska behöva hållas isolerade. Det förekommer dock fall av blodsfejder där kvinnor och barn dödas. Företrädaren konstaterar även att kanun idag används som förevändning.³¹ Även om det bör påpekas, liksom det albanska inrikesministeriets företrädare gör, att en majoritet av alla som fallit offer för mord inom ramarna för blodsfejder har varit vuxna män, är det en återkommande uppgift hos de källor Migrationsverket konsulterat att även kvinnor och barn har dödats i blodsfejder.³² Enligt italienska Caritas företrädare är mekanismerna för blodsfejder idag oklara och reglerna följs inte. Utöver att kvinnor och barn i enskilda fall gjorts till måltavlor, följs en-för-en-regeln inte alltid.³³ Även den medlare som verket konsulterat pekar på att människor idag inte följer kanun, utan snarare agerar intuitivt och hänvisar till kanun. Medlaren ger exempel på mord som på senare år skett inom ramen för blodsfejder och som bryter mot kanuns bestämmelser: att en pastor dödats samt att man utkrävt hämnd genom att döda två personer istället för en.³⁴ Även inrikesministeriets företrädare pekar på att kunskaperna om sedvanerätten brister bland dem som åberopar kanun.³⁵

Utöver bristande kunskap om och misstolkningar av kanun, resonerar ett flertal källor³⁶ kring att kanun och dess regler om blodsfejder används som ett sätt att motivera/rättfärdiga mord som inte bottnar i blodsfejder utan snarare sker av andra skäl.

1.5. Definitioner, tolkningar och orsaker - sammanfattande kommentar av Lifos

Den ökning av antalet aktiva blodsfejder som skedde under 1990-talet efter kommunismens fall, och det faktum att blodsfejder alltjämt finns, bör ses mot bakgrund av de brister som förelåg och alltjämt föreligger inom det albanska rättssystemet. Samstämmiga källor pekar därutöver ut egendomstvister som lett till dödsoffer som den främsta förklaringen till uppkomna blodsfejder. Det ska här betonas att brister inom rättsväsendet och egendomstvister rimligen inte bör förstås som två konkurrerande förklaringar till förekomsten av blodsfejder. Snarare ska myndigheternas bristande förmåga att upprätthålla ett till alla delar fungerande rättsväsende

³¹ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

³² Företrädare för EU-delegationen i Tirana, Caritas Italy i Tirana och Gruaja tek Gruaja i Shkoder hänvisar alla till uppgifter om att kvinnor och barn under senare år har fallit offer för fejdsmord. Enligt italienska Carita skedde tre till fem sådana mord under 2012 och i de flesta fall föll kvinnor eller barn offer av misstag.

³³ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

³⁴ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

³⁵ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

³⁶ Företrädare för EU-delegationen i Tirana, Gruaja tek Gruaja i Shkoder och medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

ses som en grundläggande förklaringsfaktor, medan egendomstvister och liknande är utlösande faktorer.

Ett flertal källor, såväl i den befintliga rapporteringen som bland dem som verket konsulterat på plats i Albanien, identifierar ett flertal typexempel på missbruk och misstolkningar av kanuns bestämmelser om blodsfejd. Den allvarligaste misstolkningen förefaller vara att barn och kvinnor i enskilda fall har gjorts till måltavlor. Sådana erfarenheter har återverkningar på de familjer som är inblandade i blodsfejder, vilket utvecklas ytterligare i kapitel 3. Uppgifterna om att missbruk – dvs. att utifrån kanuns bestämmelser motivera/rättfärdiga mord som sker av andra motiv – är återkommande bland verkets källor.

2. Påverkan på de drabbade – isolering m.m.

2.1. Varierande grad av isolering

I de fall traditionen följs är det i normalfallet den som orsakat det första mordet som riskerar att utsättas för hämnd. Det förekommer dock fejder där även manliga släktingar till förövaren riskerar att utsättas för hämnd. Närhet till förövaren är av betydelse och personer inom kärnfamiljen löper större risk än mer avlägsna släktingar.³⁷

Enligt sedvanerätten är det inte tillåtet att utkräva hämnd i förövarens bostad. De män och familjer som följer traditionen väljer därför ofta att isolera sig i sina bostäder när de får kännedom om att en blodsfejd brutit ut. Detta är dels en säkerhetsåtgärd, dels ett sätt att visa respekt för den familj man är i konflikt med. Personer som lever isolerade lämnar i normalfallet endast sina hem om de efter förhandling med den andra parten medgivits en tidsbegränsad försoning, *besa*. En sådan kan lämnas för exempelvis familjerelaterade händelser såsom deltagande i bröllop och begravning eller för att träffa en utländsk besökare.³⁸

Enligt sedvanerätten tillåts inte hämndaktioner riktade mot barn eller kvinnor. Det förekommer emellertid rapporter om att detta inte alltid respekteras. Hemmet ses enligt sedvanerätten som en fredad zon, där hämnd inte kan utkrävas och där personer involverade i en blodsfejd är skyddade.³⁹

I den befintliga rapporteringen förekommer uppgifter om att inte alla följer traditionen och att det finns fejder där kvinnor dödas, eller där hemmet som fredad zon ej respekterats. Detta har fått en del bedömare att tala om en typ av ”modern” blodsfejd, som på olika sätt inte följer traditionen.⁴⁰

FN-sändebudet Philip Alston har efterfrågat mer forskning och utbildning kring blodsfejder och den problematik som följer. Han har noterat att det finns olika grader av isolering, en del lever i konstant isolering medan andra tycks röra sig regelbundet utanför sina hem. Det saknas tydliga bevis för att kvinnor skulle isolera sig av rädsla för att utsättas för hämndattacker, uppger han, och efterfrågar mer forskning kring kvinnors situation och varför de isolerar sig. Även flickor isolerar sig. Detta verkar emellertid snarare vara

³⁷ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 5f

³⁸ Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 40

³⁹ International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations, *The Kanun in present-day Albania, Kosovo, and Montenegro*, 2004, s. 2f; Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31, s. 6

⁴⁰ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31, s. 7; Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 39

av respekt för andra familjemedlemmar eller av rädsla för andra typer av attacker eller trafficking, uppger sändebudet.⁴¹

Även italienska Caritas företrädare betonar att det finns många nivåer på blodsfejder och variationer i grad av isolering. Vissa familjer som är indragna i blodsfejder åtnjuter en hög grad av rörelsefrihet, om än med vissa begränsningar. Inte alla men de flesta av de familjer som lever i självisolering befinner sig i fara. Självisolering kan dock även vara en hederssak, ett sätt att visa respekt mot den andra familjen i en fejd. Det finns familjer som lever i isolering som aldrig har upplevt våld och den utvidgade familjen befinner sig inte alltid i riskzon. Såvitt gäller de familjer som organisationen har identifierat som indragna i blodsfejder och som fruktar hämnd, uppger dess företrädare att de inte lever fullt ut isolerade, inte heller männen som ibland efter överenskommelse i specifika situationer kan röra sig fritt. Även män kan i vissa situationer arbeta. Det är dock viktigt för de inblandade att hålla låg profil som ett sätt att visa respekt. De flesta vill inte leva i isolering men företeelsen är kopplad till heder. Det viktigaste är att inte synas. Familjerna som organisationen har identifierat och som fruktar hämnd är isolerade och befinner sig i en verklig riskzon. Det är vanligt att bröder under hot emigrerar, exempelvis till Italien – traditionellt har alla söner i en familj levt med fadern men idag är det snarare endast en av sönerna som stannar kvar och lever med fadern.⁴²

Isoleringen har stor inverkan på de drabbade familjerna. Den påverkar det lokala ekonomiska livet, hindrar barn från att gå i skolan och lägger en stor börda på kvinnor som tvingas axla rollen som familjeförsörjare.⁴³

Runt om i landet finns ett antal barn som saknar möjlighet att fullfölja sin vanliga skolgång till följd av att de fruktar att utsättas för hämnd.⁴⁴ Italienska Caritas företrädare uppger att svar på frågan huruvida barn i drabbade familjer kan gå i skola varierar och beror på överenskommelser mellan de inblandade familjerna. Det föreligger även skillnader mellan pojkar och flickor; flickor är inte drabbade på samma sätt och i fall då de tvingas avsluta sina skolstudier sker detta av andra anledningar. Barn hålls isolerade inte enbart av säkerhetsskäl, utan även för att visa respekt. En person betraktas som vuxen vid 15 års ålder.⁴⁵

Ombudsmannens företrädare betonar att barn och kvinnor enligt kanun är skyddade. Trots detta lever en del kvinnor och barn isolerade. Isolering kan i sådana fall ha sin grund i fruktan för vendetta snarare än hämnd i linje med kanun. Vidare kan en del av dem som lever isolerade till följd av blodsfejder

⁴¹ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 15

⁴² Företrädare för Caritas Italy i Tirana

⁴³ UD, *Mänskliga rättigheter i Albanien 2011*, 2012-06-30, s. 5

⁴⁴ Andori, Ben, *Blood feuds keep hundreds of children from school in Albania*, Southeast European Times, 2011-10-13.

⁴⁵ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

göra detta av respekt för den familj man är i konflikt med. Sådan isolering omfattar dock i normalfallet inte kvinnor och barn.⁴⁶

Enligt företrädaren för Gruaja tek Gruaja är kvinnor i blodsfejdsinblandade familjer dubbelt utsatta, dels på grund av blodsfejden i sig, dels eftersom de som en konsekvens av deras makars isolering blir försörjningsansvariga för familjen. Detta står i motsats till den patriarkala struktur som råder på landsbygden, enligt vilken mannen är familjens överhuvud medan kvinnan tar hand om hemmet. Kvinnor i blodsfejder upplever maktlöshet. Män har det psykiskt svårt – under normala förhållandena har de makt, men i en blodsfejd saknar de inflytande. Företrädaren beskriver det som mindre dramatiskt för kvinnor att isolera sig eftersom de många gånger i normalfallet ändå inte kan röra sig fritt utan sällskap av fäder och bröder.⁴⁷

Samtidigt redogör företrädaren för att kvinnor tenderar att stimulera hämnprocessen. De lever i samma situation och med samma mentalitet som männen. Isolering tenderar att inspirera till hämnd. Även om en familj vill förlåta kan det finnas andra i det omgivande samhället som uppmuntrar till hämnd. Det har förekommit skilsmässor där maken varit inblandad i blodsfejd, vilket har komplicerat vårdnadsfrågan.⁴⁸

2.2. Spontana bosättningar

Flera källor redogör för att det i Shkoder finns ett eller flera kvarter/områden där familjer som är indragna i blodsfejder lever isolerade.

Gruaja tek Gruaja uppger att det i Shkoder finns tre områden – Mark Lulaj, Kiras och Bardhaj - där familjer som är inblandade i blodsfejder och som inte är besläktade med varandra bor. Dessa är informella områden dit människor från landsbygden har flyttat. De som bor i områdena flyttade dit på 1990-talet och inflyttningen har nu upphört. Släktingar till familjer som redan bor där kan dock flytta dit. Tidigare vistades enbart män i området, numera även kvinnor och barn.⁴⁹ Ombudsmannens företrädare uppger att det kring Shkoder finns ett särskilt kvarter där personer indragna i blodsfejder är bosatta. Invånarna har flyttat dit från avlägsna landsbygdsområden, som en sorts fristad. Huruvida myndigheterna når fram till detta område när det gäller skydd och om annat stöd ges, uppger företrädaren att där inte finns någon synlig polis, men att familjerna sannolikt är under bevakning. I området finns stöd från kyrkan och frivilligorganisationer. Genom ett skolprojekt mottar barn hemundervisning.⁵⁰ Företrädaren för Gruaja tek Gruaja uppger att invånarna i de tre ovannämnda områdena fortfarande är registrerade i sina

⁴⁶ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

⁴⁷ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Ibid

⁵⁰ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

ursprungsområden på landsbygden. De har därför inte tillgång till social service. Det är dessutom svårt att ta sig in i områdena – invånare tillåter inte besökare. Invånarna i dessa områden har ingen tillit till polisen utan organiserar eget självförsvar.⁵¹

2.3. Förväntningar om att ta hämnd

I den befintliga rapporteringen återges uppgifter om att det förekommer att anhöriga pressas att inleda eller fortsätta en blodsfejd. Exempelvis förekommer i samband med begravningar att söner till en man som mördats utsätts för påtryckningar och uppmanas att hämnas.⁵² Italienska Caritas företrädare bekräftar dessa uppgifter; personer som inte utkräver hämnd såsom förväntas inom ramarna för en blodsfejd förlorar i respekt och anseende och kan bli utstötta. Ett beslut om att inte utkräva hämnd får dock inga säkerhetsmässiga konsekvenser för personen ifråga.⁵³

2.4. Isolering m.m. – sammanfattande kommentar av Lifos

Blodsfejder leder i varierande grad till att personer/familjer som hotas isolerar sig i sina hem. Isolering är kopplat till upplevd fruktan, men kan även utgöra en manifestering av respekt mot den andra parten i en fejd.

I såväl den befintliga rapporteringen som bland de källor verket har konsulterat, förekommer uppgifter om att även kvinnor och barn har gjorts till måltavlor och fallit offer i pågående blodsfejder. Sådana händelser kan ha återverkningar på inblandade familjers situation i det att även kvinnor och barn på grund av fruktan håller sig isolerade. Flera källor pekar dock på att detta även/snarare bottnar, som nämns ovan, i ett behov av att visa respekt för motparten, eller att det finns en hotbild som ligger utanför ramen för en blodsfejd.

Enligt flera källor kan det i omgivningen finnas förväntningar på anhöriga till offer i blodsfejder att utkräva hämnd och en vägran att göra så kan få negativa konsekvenser för familjerelationer. Det förekommer bland de konsulterade källorna dock inga uppgifter om att vägran att utkräva hämnd inverkar på en persons säkerhetssituation.

⁵¹ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

⁵² Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 39

⁵³ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

3. Omdiskuterad omfattning

Statistik kring blodsfejder är behäftad med stora diskrepanser beroende på vem som ligger bakom rapporteringen. Detta rör såväl statistik över antalet aktiva blodsfejder, som statistik rörande hur många vuxna och barn som lever isolerade och antalet mord kopplade till blodsfejder. Det är därför mycket svårt att bedöma hur många som påverkas av blodsfejdena.

Möjliga förklaringar till varför statistiken uppvisar diskrepanser är begreppsförvirring, att inte alla brott som relaterar till blodsfejder anmäls och att det saknas ett välfungerande system för insamling och registrering av anmälningar. En annan förklaring är att albanska myndigheter och organisationer inom det civila samhället av olika skäl har intresse av att påverka statistiken.

FN-sändebudet Philip Alston har diskuterat problematiken kring statistik och har riktat kritik mot såväl myndigheternas som olika organisationers hantering och presentation av statistik. Han uppger exempelvis att myndigheterna använder sig av en otillräcklig metod för att samla in och dokumentera blodsfejdena. Som exempel anger han att myndigheterna genom att mäta antalet mord och personer som lever isolerade missar de personer som på annat sätt påverkas av blodsfejdena. Vidare är koordinationen otillräcklig och myndigheterna har ett intresse av att tona ned problematiken. Samtidigt uttrycker FN-sändebudet en oro över att organisationer inom det civila samhället överdriver problemen med blodsfejdena i syfte att säkra finansiering.⁵⁴

FN-sändebudet bedömer att det verkliga antalet blodsfejder och personer som lever isolerade troligtvis ligger ganska nära vad myndigheterna anger, men varnar samtidigt för de brister som omgärdar statistiken.⁵⁵

Akademikern Stephanie Schwandner-Sievers, expert på blodsfejder, har noterat att FN-sändebudets och de albanska myndigheternas bedömning av antalet aktiva blodsfejder och isolerade personer skiljer sig helt från de bedömningar olika organisationer inom det civila samhället gjort. Hennes bedömning är att det troligtvis inte är särskilt många som är drabbade, men sannolikt inte så få som myndigheterna anger.⁵⁶

⁵⁴ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 7f

⁵⁵ Ibid, s. 7

⁵⁶ Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 15

3.1. Antal blodsfejder, isolerade familjer och geografisk utbredning

FN:s sändebud återger albanska myndigheters statistik som visar att 36-57 barn levde isolerade i Albanien under 2009, de flesta i och kring Shkoder. Regeringens statistik angav även att 124-133 familjer levde isolerade runt om i landet. Organisationer inom det civila samhället rapporterade betydligt högre siffror. De angav då att 350 familjer och 80-100 barn levde isolerade. En organisation angav att 1450 familjer och 800 barn var isolerade.⁵⁷

Enligt albanska Caritas företrädare är blodsfejder särskilt koncentrerade till de norra delarna av landet, vilket är kopplat till historiska förhållanden och den nu rådande socioekonomiska situationen där. Fenomenet förekommer dock över hela landet, med variationer i uttryck.⁵⁸

Även inrikesministeriets företrädare konstaterar att blodsfejder framför allt förekommer i de norra delarna av landet. Polisen har identifierat sammanlagt 67 familjer som lever i isolering. Den prefektursvisa fördelningen av dessa familjer framgår av tabell 3.1. Enligt företrädaren saknar polisen information om att det skulle finnas familjer som är indragna i blodsfejder i andra kommuner än de nedan.⁵⁹

Tabell 3.1. Antal isolerade familjer per prefekturer (län)

Kommun	Antal isolerade familjer
Shkoder	48
Kukes	13
Lezhe	4
Durres	1
Tirana	1
Totalt	67

Källa: albanska inrikesministeriet

I linje med inrikesministeriets statistik konstaterar EU-delegationens företrädare att blodsfejder främst förekommer (prefekturer) Shkoder. Blodsfejder förekommer mer på landsbygden pga. att samhällena där är mer traditionella men man kan inte identifiera tydliga skillnader mellan landsbygden och urbana områden. Det är inte heller, enligt företrädarna, möjligt att se tydliga variationer efter utbildningsnivå hos de inblandade.⁶⁰

Företrädarna för EU-delegationen konstaterar i likhet med andra källor att albanska myndigheter tenderar att underskatta blodsfejders omfattning medan frivilligorganisationer tenderar att överdriva. Det går inte att få fullt grepp om situationen. Den albanska polisen etablerade en databas över

⁵⁷ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 7f

⁵⁸ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

⁵⁹ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

⁶⁰ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

blodsfejder 2012. Det är oklart vad databasen innehåller, vilka definitioner som används och hur uppföljning görs. Enligt polisen inkluderar databasen alla som påverkas av blodsfejder: kvinnor, barn och män. Organisationer har inte fått inblick i databasen och har inte heller fått information om hur myndigheterna reagerar efter att någon har registrerats i databasen.⁶¹

Albanska Caritas företrädare understryker att det gått flera år sedan organisationen senast undersökte omfattningen av blodsfejder och att det är svårt att göra uppskattningar på grund av definitionssvårigheter och gråzoner, men bedömer att antalet blodsfejder överstiger 1000.⁶² Skillnaden mellan denna uppskattning och inrikesministeriets uppgifter ovan är påtaglig, men det bör noteras att inrikesministeriets uppgifter rör antalet familjer som lever i isolering, inte antalet blodsfejder som sådana.

Enligt den albanske ombudsmannens företrädare har 1600 familjer påverkats av blodsfejder under de senaste 11 åren. I nuläget påverkas, enligt ombudsmannens statistik, 67 familjer av blodsfejder.⁶³ Antalet blodsfejder har blivit färre. Tidigare förekom blodsfejder endast i norra Albanien, men på grund av migration inom landet har fenomenet spridits. Denna spridning till trots är blodsfejder fortsatt och framför allt ett problem i svårtillgängliga bergsområden. Det förekommer färre problem med blodsfejder i städer och byar. Inte heller förekommer det många blodsfejder i staden Shkoder. Personer som flyttar ditt förväntas anpassa sig och därmed tas inte sedvanerätten dit.⁶⁴

Den albanska Helsingforskommitténs företrädare uppger att det inom det civila samhället finns statistik som visar att 200 familjer har problem som relaterar till blodsfejder. Det är svårt att särskilja blodsfejder från andra konflikter. Blodsfejdsmotiv blandas ihop med andra motiv. Företrädaren värderar denna information som trovärdig och pekar på att frivilligorganisationen CNR lämnar annan information om blodsfejders omfattning.⁶⁵

Enligt företrädaren Hand of Reconciliation lever ett 100-tal barn i isolering i (prefekturen) Shkoder.⁶⁶

Bland de frivilligorganisationer som verket konsulterat på plats i Albanien, är italienska Caritas den organisation som på senare tid förefaller ha varit mest aktiv i att försöka kartlägga blodsfejders omfattning. Dess företrädare konstaterar att det inte finns någon officiell statistik eller oberoende undersökningar. Såvitt gäller problematiken kring definitioner och gränsdragningar, konstaterar företrädaren att det finns många nivåer på

⁶¹ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

⁶² Företrädare för Caritas Albania i Tirana

⁶³ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

⁶⁴ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

⁶⁵ Företrädare för albanska Helsingforskommittén i Tirana

⁶⁶ Företrädare för Hand of Reconciliation i Shkoder

blodsfejder och variationer i vilken grad familjer isolerar sig, åtnjuter rörelsefrihet eller har drabbats av våldshandlingar.⁶⁷

Mot denna bakgrund samarbetade italienska Caritas under 2012 med en lokal organisation i Shkoderområdet genom ett projekt som inkluderade en studie av blodsfejder. I detta samarbete identifierades 150 familjer som inblandade i blodsfejder. Området som täcktes in i studien var från staden Lezhe och norrut. Det är företrädarens uppfattning att det inte finns ytterligare inblandade familjer som man inte har identifierat i detta område. De 150 familjerna, som utgör kärnfamiljer med i snitt fyra till åtta medlemmar, inkluderar sådana som lever i självisolering och sådana som förväntas utkräva hämnd. Såvitt gäller övriga delarna av Albanien uppger sig företrädaren känna till ytterligare blodsfejder i Tirana och Durrës. Dessa fall utgör inte migranter. Det är främst på landsbygd och i områden där internmigranter (första generationen) tas emot som kanun följs. Han tror inte att Caritas känner till alla familjer som är inblandade i blodsfejder, det kan finnas fler. Men vissa uppskattningar som förekommer är alldeles för höga – att 10,000 familjer skulle vara inblandade i blodsfejder, som vissa uppskattningar för gällande, är helt osannolikt.⁶⁸

Också medlaren som verket har konsulterat uppmärksammar diskrepansen som finns mellan olika uppskattningar av blodsfejders omfattning, och resonerar kring att politiska krafter använder fenomenet för sina syften. Blodsfejder är ett medialt och politiskt problem som av vissa utnyttjas för egna ekonomiska intressen. Det finns enligt företrädaren frivilligorganisationer som av ekonomiska skäl överdriver antalet blodsfejder. Medlaren anser sig inte kunna uppskatta hur många aktiva blodsfejder som finns idag, men uppger att antalet inblandade familjer har minskat. För tre år sedan levde drygt 60 barn i isolering i Shkoder med förorter. Detta antal har idag halverats.⁶⁹

Medlaren uppger, angående blodsfejders utbredning och förekomst bland landets religiösa grupper, att kanun ursprungligen är skriven för de katolska områdena i det som idag är Albanien eftersom det i dessa områden rådde självstyre i relation till det ottomanska riket. Idag har dock tillämpningen av kanun spridits genom internmigration och finns även i muslimska områden, längre söderut i landet och i städer. Det finns dock få fall av blodsfejder där någon av de inblandade familjerna är ortodox kristna.⁷⁰

Företrädare för Gruaja tek Gruaja resonerar kring att situationen i norr skiljer sig från den som råder i de södra delarna av landet. I de norra delarna finns en starkare patriarkal mentalitet. Området består av bergsområden med dålig fysisk infrastruktur. Människor lever isolerat med begränsat socialt liv utanför familjen. Organiseringen av familjelivet baseras på kanun i glest

⁶⁷ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

⁶⁸ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

⁶⁹ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

⁷⁰ Ibid

befolkade bergsområden. Statliga lagar implementeras men kanun har företräde på landsbygden.⁷¹

Företrädaren för Hand of Reconciliation uppskattar att 80 familjer i Shkoderdistriktet är inblandade i blodsfejder. Fenomenet är märkbart i de norra delarna av landet och tillhör vardagen. Blodsfejder drabbar inte bara de som är inblandade – även oskyldiga som befunnit sig i närheten har dödats.⁷²

3.2. Antal blodsfejdsdödsfall

FN-sändebudet har noterat att regeringens statistisk kring antalet mord som relaterar till blodsfejder visar att dessa minskat från 45 under 1998 till endast ett under 2009. Uppgifterna får visst stöd av en organisation inom det civila samhället med omfattande fältverksamhet, som även den noterat en nedgång av antalet mord. Det förekommer dock uppgifter från andra organisationer som indikerar att det verkliga antalet är betydligt högre. En organisation angav exempelvis att över 30 personer mördats till följd av blodsfejder under 2009.⁷³

I anslutning till resonemang kring det faktum att uppgifter om antalet blodsfejder och mord som sker inom ramen för blodsfejder, uppmärksammar ett flertal källor de definitionssvårigheter som föreligger. Flera källor gör särskilt en distinktion mellan mord som sker i pågående blodsfejder och mord med andra hämndmotiv.⁷⁴

Enligt inrikesministeriets företrädare har antalet blodfejdsdödsfall minskat sedan 1998, vilket företrädaren kopplar till att statens institutioner har stärkts. De blodfejdsdödsfall som alltjämt begås sker huvudsakligen i de norra delarna av landet. Polisens statistik som presenteras nedan i tabell 3.2. utgörs av de mord där polisen har bedömt att motiven relaterat till blodsfejder och grundar sig således inte på domstolsbedömningar. Företrädaren noterar skillnaderna mellan polisens statistik och de uppgifter som vissa frivilligorganisationer lämnar och menar att de senare har incitament för och tenderar att överdriva blodsfejdsstatistiken.⁷⁵

⁷¹ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

⁷² Företrädare för Hand of Reconciliation i Shkoder

⁷³ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 6f

⁷⁴ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder, EU-delegationen i Tirana och albanska Helsingforskommittén i Tirana

⁷⁵ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

Tabell 3.2. Antalet blodsfejdsdöda och totalt antal döda i Albanien 2001-2012

År	Totalt antal döda	Döda inom ramen för blodsfejder
2001	208	32
2002	179	13
2003	144	12
2004	119	11
2005	131	5
2006	87	4
2007	131	0
2008	88	5
2009	82	1
2010	124	5
2011	135	5
2012	125	8

Källa: albanska inrikesministeriet

Enligt ombudsmannens företrädare förekommer cirka tio döda kopplade till blodsfejder per år.⁷⁶

Enligt italienska Caritas företrädare skedde under 2012 12 döda inom ramen för blodsfejder. Dock, och därutöver, menar företrädaren att det förekommer många döda där osäkerheten är stor kring om det finns en koppling till blodsfejder. Angående eventuell tendens hos polisen att reducera problemet, uppger företrädaren att problemet inte är av så stort intresse för polisen men att det möjligen inte är polisens avsikt att förminska omfattningen av problemet.⁷⁷ EU-delegationens företrädare uppger att det förekommer att polisen registrerar ett döda såsom ej blodfejdrelaterat, medan den drabbade familjen hävdar att mordet skett inom ramen för en blodfejd.⁷⁸

3.3. Den omdiskuterade omfattningen – sammanfattande kommentar av Lifos

Stora skillnader föreligger mellan olika källors uppgifter om hur många aktiva blodsfejder som finns och hur många offer de skördar i Albanien. Dessa skillnader föreligger i den befintliga rapportering som här har refererats men återkommer även hos de källor som verket har konsulterat på plats i Albanien. Det finns ett flertal tänkbara förklaringar till skillnaderna.

Flera källor pekar på de definitionssvårigheter som finns kring blodsfejder. Vidare kan vad som mäts göra skillnad; exempelvis den albanska polisens statistik rör antalet familjer som lever isolerade, medan andra uppskattningar ringar in antalet familjer som påverkas (genom isolering men

⁷⁶ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

⁷⁷ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

⁷⁸ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

även på andra sätt) av blodsfejder. Likaså finns gråzoner – sammanblandningen mellan *gjakmarrja* och *hakmarrja* har nämnts ovan – och det kan i enskilda fall vara svårt att avgöra om ett mord är härledbart till en blodsfejd eller om andra motiv ligger bakom.

Källornas förmåga att förmedla en korrekt bild synes variera. Bland frivilligorganisationerna förefaller några ha varit mer aktiva och gjort faktiska kartläggningar, däribland italienska Caritas, och därmed besitta större kunskap. Polisens kapacitet såvitt gäller statistikinhämtning brister sannolikt. Av dess företrädares och andra källors beskrivningar av polisens metod för att inhämta uppgifter om isolerade familjer, framgår att polisen inte har gjort någon explicit undersökning utan bygger sin statistik enbart på uppgifter från lokala poliser.

Likaså måste tas i beaktande källors olika agendor som kan påverka deras beskrivningar av problemet med blodsfejder – polisens tendens berörs av andra källor och problematiken kring vissa frivilligorganisationers uppskattningar har antytts (se även avsnitt 4.2.3).

Det är således inte möjligt att dra några säkra slutsatser om antalet blodsfejder, familjer som lever isolerade eller på annat sätt påverkas av blodsfejder eller mord som årligen begås inom ramarna för blodsfejder i Albanien. Det förefaller dock stå klart att blodsfejder förekommer framför allt i de norra delarna av Albanien, och särskilt i prefekturen Shkoder. Liksom FN:s sändebud Alston har konstaterat, innehåller albanska myndigheters statistik sannolikt underskattningar men torde inte vara radikalt missvisande – myndigheternas uppgifter skiljer sig inte drastiskt från exempelvis italienska Caritas och är inte heller oförenliga med flera andra källors något vaga och mer indirekta skattningar av problemets omfattning.

4. Lösningar på blodsfejder

4.1. Myndigheternas hantering av blodsfejder

4.1.1. Polis och rättsvårdande myndigheter

I tidigare rapportering anges att de albanska myndigheterna endast kan erbjuda personer involverade i blodsfejder ett begränsat skydd. Bedömare lyfter fram att det bland albaner finns ett missnöje med och lågt förtroende för myndigheterna och att de väljer att hantera konflikterna utanför rättssystemet.⁷⁹

Det finns även andra faktorer som påverkar personers vilja att vända sig till myndigheterna. En är att myndigheternas hantering av problemen inte löser själva fejden. Förlorad heder, eller förlorat blod, återfås inte genom att en förövare döms till ett fängelsestraff. Grundproblematiken i en blodsfejd kan endast lösas genom att utkräva hämnd, eller genom att försoning uppnås.⁸⁰ Stolthet är en annan faktor som hindrar involverade personer från att vända sig till polis och rättsväsende.⁸¹

För att kunna närma sig EU har Albanien ansträngt sig för att få bort blodsfejder som ett sätt att lösa dispyter. I brottslagstiftningen finns inga bestämmelser med grund i kanun och den erkänns inte i dagens albanska rättsliga system.⁸²

Inom polis- och åklagarväsende har särskilda enheter bildats som hanterar blodsfejder och konflikter. Mellan 2004-2007 hade polisen i Shkoder en särskild enhet som fokuserade på kriminalitet som relaterade till blodsfejder. De utredde brott inför åtal och övervakade säkerheten för personer som levde isolerade till följd av blodsfejd. Enligt polis bidrog denna enhets arbete till en nedgång i antalet blodsfejder i Shkoder. Enheten har senare återgått till den vanliga polisstyrkan.⁸³

Tjänstemän vid inrikesministeriet uppger att myndigheterna, i likhet med organisationer inom det civila samhället, efter viss utredning kan utfärda intyg om att en aktiv blodsfejd föreligger (jämför dock med de uppgifter som den av verket konsulterade företrädaren för det albanska

⁷⁹ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31, s. 16

⁸⁰ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 10

⁸¹ Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 95f

⁸² Vodo, *The Albanian judicial system in front of the customary law: path dependency and critical conjunctures*, 2010, s. 2

⁸³ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s.14

inrikesministeriet). Enligt framträdande organisationer som arbetar med medling känner de dock inte till något ärende där myndigheterna gjort så.⁸⁴

Företrädaren för inrikesministeriet betonar att tillämpning av kanun ses som oacceptabelt i dagens Albanien och redogör för de relevanta bestämmelserna i landets strafflag. Enligt artikel 78 ska mord med hämnd/blodsfejld som motiv anses vara överlagt mord. Straffet för sådant mord har gjorts strängare och ger idag minst 20 års fängelse och som mest livstids fängelse. Det föreligger ett lagändringsförslag enligt vilket minimistraffet ska vara 38 års fängelse. Enligt artikel 83 ska ett allvarligt hot om hämnd/blodsfejld mot person eller barn som leder till självisolering bestraffas med böter eller fängelse i upp till tre år.⁸⁵

Företrädaren redogör vidare för att det finns en nationell handlingsplan angående blodsfejder. En nationell kommitté arrangerar möten var tredje månad, under vilka inte enbart blodsfejder utan även andra typer av konflikter avhandlas. Polisen har som ambition att lösa alla blodsfejder och samarbetar med lokala myndigheter, åklagare och frivilligorganisationer. Samarbetet med åklagarmyndigheten beskrivs av företrädaren som gott. Polisen vidtar även i övrigt åtgärder. Om en enskild situation bedöms vara extremt allvarlig, posteras poliser på platsen/de hotades bostad. Utöver detta anses den viktigaste prioriteringen för polisen vara att kontrollera dem som är potentiella förövare. Polisen försöker ge skydd till hotade familjer men även kontrollera dem som kan tänkas agera. Även idag förekommer många sådana fall. Det är lokal polis som utför arbetet. Polisen anser sig ha identifierat samtliga blodfejder som kan leda till mord (se ovan tabell). Polisen har inspektörer över hela landet och det är sådana inspektörer med god lokalkännedom som identifierar involverade familjer. Företrädaren betonar att mord enligt kanun ska ske i det offentliga och uppger att de drabbade i allmänhet vänder sig till polisen för att beredas skydd och stöd.⁸⁶

Andra källors bild av polisens förmåga att hantera blodfejder skiljer sig markant.

Albanska Caritas företrädare anser att albanska myndigheter inte tillräckligt uppmärksammar problemet med blodsfejder. Den albanska politiken är polariserad och myndighetspersoner agerar politiskt. Reformen kräver därför stöd av båda politiska sidorna. Vidare uppger företrädaren att korruptionen finns överallt. Även poliser kan vara korrupta, dock i mindre utsträckning än andra institutioner. Företrädaren anser att polisen många gånger inte agerar korrekt och pekar på att enskilda poliser kan frukta för sina liv då de sätts att skydda en familj. Befolkningen litar ofta inte på polisen. Det finns dock fall där polisen ger fysiskt skydd till familjer men detta bedöms inte vara någon

⁸⁴ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01, s. 1

⁸⁵ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

⁸⁶ Ibid

långsiktig lösning av företrädaren.⁸⁷ Företrädaren känner inte till om fällande domar i fall av mord med kanunmotiv förekommit.⁸⁸

Enligt företrädare för EU-delegationen, som har lämnat bidrag om bland annat shelters till FN:s uppföljningssession av Alstons rapport om blodsfejder, har albanska myndigheter inte vidtagit mycket åtgärder vad gäller blodsfejder sedan 2010. Inga eller få av Alstons rekommendationer har implementerats⁸⁹ och den nationella kommitté som redogörs för ovan betraktas av EU-delegationens företrädare som en papperskonstruktion. Polisens kapacitet att ge skydd bedöms istället som mycket låg. Inblandade familjer litar inte på polisen och väljer ofta att lösa sina problem genom att isolera sig eller fly utomlands. Drabbade tenderar att inte vända sig till polisen pga. bristande tillit till densamma. Företrädarna är inte bekanta med blodfejdssfall som gått till domstol.⁹⁰

Albanska Helsingforskommitténs företrädare konstaterar att inrikesministeriet förfogar över resurser som är allokerade till arbetet med blodsfejder, men betonar samtidigt att det är svårt att kontrollera situationen. Detta bottenar, enligt företrädaren, bland annat i hur blodsfejder fungerar. Därutöver är rättssystemet korrupt och brister i kapacitet. Jurist- och andra universitetsutbildningar, liksom skolsystemet, brister. Det kan många gånger vara svårt att utkräva rättvisa genom rättsväsendet. Att åklagare och domstolar kan falla utgör en bakomliggande faktor till att hämnd utkrävs. Företrädaren betonar dock att sådana fall inte utgör blodsfejder.⁹¹

Företrädaren för italienska Caritas nämner lagstiftningen som specifikt behandlar blodsfejder, men resonerar kring att den lokala infrastrukturen inom polisen brister och att polisen inte gör mycket i relation till blodsfejder. Företrädaren nämner fall av begångna mord där det tagit alltför lång tid för polisen att rycka ut och komma till brottsplatsen. Det finns enligt företrädaren ingen tillit till polisen och rättssystemet. Korruptionsnivåerna är höga, det kan i enskilda fall förekomma att lokala polismän själva är inblandade i blodsfejder (rimligen, får det förstås, genom släktband) och det kan vara möjligt att betala för att bli frikänd eller få sitt straff reducerat. Det övergripande problemet är rättssystemets kollaps. De familjer som organisationen har identifierat får inget skydd av polisen eller annat stöd från myndigheterna. Företrädaren nämner exempel på när personer nekats sjukvård på grund av vårdpersonalens fruktan för sin egen säkerhet. Polisen saknar riktig data om blodsfejder; dess uppskattningar baseras på lokala polisers personliga kunskaper och bedömningar.⁹²

⁸⁷ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

⁸⁸ Ibid

⁸⁹ Utsagan förefaller vara något tillspetsad sedd i relation till vad som framgår av Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns. Addendum. Follow-up to country recommendations: Albania*, 2013-04-23, som publicerades efter verkets möte med EU-delegationens företrädare.

⁹⁰ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

⁹¹ Företrädare för albanska Helsingforskommittén i Tirana

⁹² Företrädare för Caritas Italy i Tirana

Enligt företrädaren för Hand of Reconciliation erbjuder polisen inget stöd till familjer som är inblandade i blodsfejder. De drabbade vänder sig dock inte till polisen eftersom de följer kanun. Befolkningens mentalitet är ett problem som bottnar i kultur och bristande utbildning.⁹³

Företrädaren för Gruaja tek Gruaja lyfter fram nyligen genomförda lagändringar enligt vilka blodsfejd betraktas som ett allvarligt brott.⁹⁴

FN:s särskilde sändebud redogör i en uppföljande rapport från 2013 för statistik från det albanska justitiedepartementet, enligt vilken 50 mord som relaterar till hämnd eller blodsfejd registrerats hos albanska domstolar från januari 2010 till och med juni 2012. Sändebudet bedömer information som gör gällande att albanska domstolar alltjämt, och trots de idag högre straffsatserna, tenderar att utdöma lindrigare straff mot förövare av mord som relaterar till blodsfejder som sannolik.⁹⁵

Ombudsmannens och medlare ”NN” förefaller ha en mer positiv syn på polisens arbete. Den förre pekar på att det krävs lagstiftning, prevention och en förändrad mentalitet för att förhindra blodsfejder och anser att polisinsatser på lokal nivå mot blodsfejder idag, genom direktiv, sker på ett annat sätt än tidigare. Fokus har flyttats från bestraffning till prevention.⁹⁶

Enligt medlaren som verket konsulterat ser polisen idag problemet med blodsfejder och har information om inblandade familjer. Polisen saknar dock förmåga att förhindra att hämnd utkrävs. Personer som uttalar sin avsikt att utkräva hämnd kan dömas för olaga hot. Parterna i blodsfejder, även familjer som lever i isolering och riskerar att drabbas av hämnd, tenderar dock att inte lämna information till polisen. Medlaren efterlyser ett närmare samarbete mellan stat och civilsamhälle.⁹⁷

Medlaren uppger att antalet isolerade barn har minskat (se ovan), och kopplar detta till att de statliga institutionerna under senare år har stärkts. Polisen har infört lag och ordning. Som ett resultat finns det blodsfejder som har upphört. Polisens kontroll över inblandade familjer har lett till fred. Polisen har förhindrat och intervenerat, dock inte i alla områden. Det saknas tillit till polisen, som ibland ses som en viss parts verktyg. Medlaren ser det därför som viktigt att polisen är en del av det lokala samhället och följer dess seder. Medan polisen har sina metoder, anser dock medlaren att det civila samhället och utbildning av befolkningen spelar störst roll.⁹⁸

⁹³ Företrädare för Hand of Reconciliation i Shkoder

⁹⁴ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

⁹⁵ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns. Addendum. Follow-up to country recommendations: Albania*, 2013-04-23, s. 6

⁹⁶ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

⁹⁷ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

⁹⁸ Ibid

4.1.2. Annat myndighetsstöd

Familjer som är inblandade i blodsfejder vänder sig enligt albanska Caritas företrädare till kommuner, familj- och klanstrukturer och frivilligorganisationer för att få hjälp. Kommunerna har dock mycket små resurser.⁹⁹ Enligt inrikesministeriets företrädare får familjer som lever i isolering socialbidrag men betonar att ingen familj lever i fullständig isolering. Det rör sig om självkontrollerad isolering och det är männen som inte arbetar.¹⁰⁰ Även företrädaren för Hand of Reconciliation betonar att det är vuxna män som inte kan lämna huset, medan kvinnor har möjlighet att göra så om de kan finna arbete.¹⁰¹

Flera källor redogör för att utbildningsdepartementet implementerar projekt som erbjuder barn i isolerade familjer utbildning i sina hem. Företrädaren för Hand of Reconciliation uppskattar, efter att ha konstaterat att det finns barn, särskilt flickor, som går i skola trots att deras familjer är inblandade i blodsfejder, att utbildningsdepartementet når ut med hemundervisning till en majoritet av alla drabbade barn i staden Shkoder, men att så inte är fallet på landsbygden.¹⁰² Företrädaren för Gruaja tek Gruaja hänvisar såvitt gäller utbildningsdepartementets hemundervisning, att detta sker inom projektet ”Second chance” som startade 2009 i Shkoderområdet. Hemundervisningen motsvarar 9-årig grundskoleutbildning och har även inslag av psykologiskt stöd. Barn äldre än 14 år exkluderas från hemundervisning.¹⁰³ ”Second chance” beskrivs även i den befintliga rapporteringen och uppges vara ett projekt som inom vilket barn, ofta under ledning av sin tidigare lärare, erbjuds tio timmar hemundervisning per vecka. Även i denna rapportering uppges dock ett problem vara att projektet inte når ut till alla barn som lever isolerade.¹⁰⁴

Företrädarna för EU-delegationen hänvisar till ett projekt genom vilket utbildningsdepartementet ska ge barn tillgång till utbildning via Skype etc. Projektplanen är från 2012 men det är oklart för företrädarna om projektet implementeras.¹⁰⁵ FN:s särskilde sändebud redogör i april 2013 för uppgifter från det albanska utbildningsdepartementet, enligt vilka 60 barn i isolerade familjer deltar i utbildningsprogram, samt för det planerade online-baserade program som även nämns av EU-delegationens företrädare.¹⁰⁶

⁹⁹ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

¹⁰⁰ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

¹⁰¹ Företrädare för Hand of Reconciliation i Shkoder

¹⁰² Företrädare för Hand of Reconciliation i Shkoder

¹⁰³ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

¹⁰⁴ Andori, Ben, *Blood feuds keep hundreds of children from school in Albania*, Southeast European Times, 2011-10-13.

¹⁰⁵ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

¹⁰⁶ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns. Addendum. Follow-up to country recommendations: Albania*, 2013-04-23, s. 8

4.2. Det civila samhällets insatser

4.2.1. Medling

Mer vanligt än att vända sig till myndigheter för att nå ett slut på blodsfejder är att vända sig till organisationer inom det civila samhället. Med stöd av organisationer genomförs medling i vilken förövarens familj söker förlåtelse från offrets familj. För att nå försoning krävs ofta en längre period av medling och den sker ofta med stöd av framträdande personer i samhället. Syftet med medlingen är att i samhällets ögon återställa offrets heder. Detta kan ske genom att förövarens familj lämnar över exempelvis egendom, mark eller pengar till den andra familjen eller att fejden löses genom att giftermål sker mellan medlemmar i de båda familjerna. I överenskommelsen ingår ofta även att förövaren ej offentligt får nämna den tidigare fejden.¹⁰⁷ För att medling ska vara ett alternativ krävs att båda involverade parter ser det som en lösning.¹⁰⁸

Endast personer som saknar band till de familjer, klaner eller stammar som är i konflikt kan delta i försoningsprocessen. Försoningsprocessen går långsamt och ofta krävs flera år av medling för att nå resultat. De som medlar är ofta måna om att endast de som är involverade i fejden får inblick i medlingsprocessen.¹⁰⁹

Det civila samhället i Albanien beskrivs ofta som mycket aktivt och där finns, enligt företrädare för en medlingsorganisation, ett 80-tal organisationer som arbetar specifikt med blodsfejder.¹¹⁰ Det förekommer även fall där myndighetsföreträdare eller polis samarbetat med lokala religiösa ledare eller medlare i syfte att återställa säkerheten.¹¹¹

Enligt italienska Caritas företrädare är det få blodsfejder som löses genom medling. För en lösning krävs lång medling samt bland annat stöd av vänner och det omgivande samhället. CNR m.fl. organisationer hävdar ibland att de har löst blodsfejder, det är dock oklart om detta stämmer. Pengar (dvs. betalning till den familj som har att utkräva hämnd inom ramen för en blodsfejd) kan göra skillnad för att lösa blodsfejder. Priset sägs vara 6000 EUR – ett högt belopp sett i relation till den socioekonomiska situationen. Företrädaren känner inte till några fall där kvinnor har använts som verktyg för försoning, dvs. genom arrangerade äktenskap.¹¹² Likaså Gruaja tek

¹⁰⁷ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 6

¹⁰⁸ Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 37

¹⁰⁹ Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008, s. 102f

¹¹⁰ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01, s. 4

¹¹¹ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14, s. 6

¹¹² Företrädare för Caritas Italy i Tirana

Gruajas företrädare uppger att många medlingsförsök har misslyckats och att blodsfejder fortsatt.¹¹³

Den konsulterade medlaren redogör för sin egen verksamhet som medlare i blodsfejder. Han har sedan 1991 tillsammans med gruppen Association for Reconciliation of Blood Feuds och religiösa företrädare besökt inblandade familjer och försökt medla i pågående blodsfejder. Det har rört sig om en traditionell form av medling, i enlighet med kanun, där byäldsten, äldsterådet och respekterade byinvånare deltagit. Medling sker under lång tid men under religiösa högtider försöker man nå försoning. Medlaren ger dock en i jämförelse med andra källor snarlik bild av medlingsförsöks utsikter till framgång. Medling fungerar inte idag. Han beskriver medlarna som intellektuella personer som inför parterna i en blodsfejd inte längre kan göra kanunhänvisningar. Kanun kan inte översättas till förhållandena i dagens samhälle. Medlarna måste istället försöka övertala de inblandade att komma överens och då lyfta fram vikten av ”det goda samhället”.¹¹⁴

4.2.2. Intyg och annan dokumentation

Kanadensiska Immigration and Refugee Board har i december 2011 och januari 2012 varit i korrespondens med såväl inrikesministeriet som organisationer i Albanien i ärenden som rör intyg gällande blodsfejder.

I ett uttalande från inrikesministeriet i januari 2012 anger en tjänsteman att det finns frivilligorganisationer i Albanien som utfärdar intyg till personer involverade i blodsfejder. Dessa organisationer har emellertid ingen legal rätt att göra så. Uppgifter från inrikesministeriet bekräftas av en frivilligorganisation.¹¹⁵

I samma uttalande uppger även inrikesministeriet att de statliga institutionerna som hanterar blodsfejder är polis, åklagarmyndigheten och domstolarna samt att endast dessa instanser har myndigheternas auktorisation att utfärda sådana intyg.¹¹⁶

Inrikesministeriet anger dock att flera frivilligorganisationer i enlighet med lagen medlar i blodsfejder. Committee of Nationwide Reconciliation (CNR), Mission of Feuds Reconciliation, League of Missionaries of Peace, AFCR och Center for Justice and Peace nämns som aktiva inom medling. På frågan om huruvida någon frivilligorganisation är godkänd av staten för att kontrollera huruvida en blodsfejd verkligen existerar anges emellertid att deras verksamhet inte kan ersätta de befogenheter domstolen och åklagarmyndigheten har.¹¹⁷

¹¹³ Företrädare för Gruaja tek Gruaja i Shkoder

¹¹⁴ Medlare, kopplad till AFCR, i Shkoder

¹¹⁵ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01, s. 1

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid

Ordförande för CNR har i december 2011, gällande hur de går tillväga när intyg utfärdas, uppgett att så endast sker efter att de bekräftat existensen av en blodsfejld samt konstaterat att den är svårlöst. Inom CNR undertecknas samtliga intyg som utfärdas av deras ordförande. Han är den enda inom organisationen som har sådan behörighet. Organisationen upprättar sedan en särskild akt för blodsfejden i fråga och den inkluderar en kopia av intyget. Akten kan även innehålla uppgifter om bakgrunden till konflikten, vilka som är indragna i den samt vilka ansträngningar som gjorts för att lösa den.¹¹⁸

Kanadensiska Immigration and Refugee Board refererar en skrivning av den belgiska migrationsmyndigheten enligt vilken omfattningen av korruption i Albanien gör det svårt att bedöma nivån av korruption inom enskilda organisationer. Det är därför mycket svårt att bedöma ett särskilt intygs äkthet. Även om det förekommer att vissa organisationer utfärdar falska intyg är det inte rimligt att dra slutsatsen att alla intyg från en viss organisation är falska.¹¹⁹

Till skillnad från uppgifter i den befintliga rapporteringen, uppger inrikesministeriets företrädare att polisen inte utfärdar intyg till enskilda som är inblandade i blodsfejder.

Enligt inrikesministeriets företrädare har de frivilligorganisationer som tidigare har utfärdat intyg nu upphört med detta eftersom polisen utreder denna del av deras verksamhet. Polisen har inget mandat att kontrollera organisationerna och vilka av dem som är pålitliga. Polisen har inget intresse av att hänga ut någon enskild organisation, utan vill snarare samarbeta med dessa. Polisen har sett många falska dokument, och rättsprocesser har inletts mot dem som har utfärdat dessa.¹²⁰

4.2.3. Rykten om korruption och utfärdande av falska intyg

Under de senaste åren har det förekommit rapportering kring att vissa organisationer utfärdat intyg om blodsfejder mot betalning. Intyg ska även ha utfärdats till personer som inte är involverade i blodsfejder.

Inrikesministeriet har skapat en grupp som ska hantera problemet med förfälskade intyg och såväl polisdirektören som inrikesministeriet har lovat att åtala de personer som utfärdar falska dokument.¹²¹

Även mer framträdande organisationer har omgärdats med korruptionsrykten. Under 2011 inledde åklagare förundersökning mot bland andra ordförande för den framträdande organisationen Committee of Nationwide Reconciliation (CNR), en medlem i Association of the Peace

¹¹⁸ Ibid, s. 2

¹¹⁹ Ibid, s. 4

¹²⁰ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

¹²¹ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01, s. 4

Missionaries and Blood Feud Reconciliations of Albania och en borgmästare. De misstänktes ha utfärdat falska intyg till personer som avsåg ansöka om asyl i Belgien.¹²² Enligt rapporter i media har flera organisationer varit involverade i liknande verksamhet.¹²³

CNR är en av de mer framträdande organisationerna som arbetar med medling och har omfattande lokal verksamhet. De refereras ofta i medier och i rapporter. Ordföranden i CNR har bekräftat att hans underskrift har förfalskats på vissa intyg och uppmanat internationella aktörer att få äktheten av intyg bekräftade direkt med dem.¹²⁴

CNR har senare via sin hemsida bemött de anklagelser som riktats mot dem och uppgett att dessa är oriktiga. I samband med detta har allvarlig kritik och anklagelser riktats mot bland annat myndigheter, polis och kriminella nätverk. Enligt uppgifter på CNR:s hemsida har förundersökningen mot dem lagts ned den 12 april 2012 sedan det visat sig att de intyg som utfärdats varit äkta och en del av bevisningen mot dem varit manipulerad. Dessa uppgifter har inte kunnat verifieras med andra källor.¹²⁵ Jämför dock senare uppgifter som lämnats av de av verket konsulterade källorna i Albanien.

Företrädaren för ombudsmannen konstaterar att det förekommer korrupta frivilligorganisationer som försett albaner med falska intyg och oriktiga råd såvitt gäller möjligheten att ansöka om asyl utomlands. Rättsprocesser gällande detta har inletts. Företrädaren betonar dock att de flesta frivilligorganisationer, och kyrkan, gör ett mycket bra ("heroic") jobb och att det räcker att en organisation missköter sig för att rubriker ska skapas.¹²⁶

Den frivilligorganisation som främst nämns av de källor verket konsulterat i Albanien i anslutning till anklagelser om korruption och utfärdande av falska intyg är CNR. Enligt albanska Caritas företrädare gjorde CNR ett bra arbete på 1990-talet men har korrumpierats efter 1997. Företrädaren nämner att det finns organisationer som uppmanar att folk att ansöka om asyl i utlandet och förser dem med falska dokument.¹²⁷ Helsingforskommitténs företrädare återger uppgifterna om att CNR:s ledare har sålt intyg och ställer sig frågande till organisationens kapacitet utöver den rent finansiella.¹²⁸ Italienska Caritas företrädare förhåller sig också han, om än mer försiktigt,

¹²² Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28, s. 52

¹²³ Likmeta, Besar, *Albanians Charged Over Fake Asylum Claims*, Balkan Insight, 2011-12-05

Andori, Ben, *Blood feuds keep hundreds of children from school in Albania*, Southeast European Times, 2011-10-13

¹²⁴ Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01, s. 4

¹²⁵ CNR, *Statement for International Organizations, Medias and the all of the Governments of Representatives of UN*, 2012-05-12, www.pajtami.com.

¹²⁶ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

¹²⁷ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

¹²⁸ Företrädare för albanska Helsingforskommittén i Tirana

kritiskt till CNR och konstaterar att det är den största organisationen på området, med mycket resurser och makt, men att organisationen är omdiskuterad och att det är svårt att bedöma om den besitter verklig kunskap på området.¹²⁹

EU-delegationens företrädare uppger att CNR:s ledare är häktad. Organisationen har nekats stöd av EU-delegationen, bl.a. på grund av att delegationen inte vill stödja kanun-baserad konfliktlösning och genom detta skapa/stärka ett parallellt rättsväsende. Företrädarna pekar även på att det kan finnas korruptionslänkar mellan frivilligorganisationer, polis och kommuner.¹³⁰ Likaså har Tyskland genom sin ambassad i Tirana avbrutit allt samarbete med CNR.¹³¹

4.3. Internflykt

Företrädarna för EU-delegationen och Gruaja tek Gruaja anser att Tirana inte utgör ett effektivt internflyktsalternativ för personer som är indragna och hotade i blodsfejder eftersom de kan spåras dit.¹³²

Företrädaren för albanska Caritas uppger dock att han känner till många fall där personer som är indragna i blodsfejder har använt sig av internflykt och att detta är ett fungerande alternativ.¹³³ Även företrädaren för italienska Caritas uppger att internflykt kan vara ett effektivt alternativ men är mer nyanserad i sin utsaga. Internflykt kan vara effektivt om personen i fråga klipper alla band med familj, vänner och samhälle. Huruvida en flytt från Shkoder till Tirana ger säkerhet, beror på ett flertal faktorer, däribland om personen är det enda manliga potentiella offret, om personen i Tirana bor eller har kontakt med människor från Shkoder och på personens egen kapacitet att klippa alla band. Att klippa banden är ett sätt att visa respekt och ge upp, att "upphöra att existera".¹³⁴

Inrikesministeriets företrädare uppger, angående internflyktsmöjligheter, att alla kan röra sig fritt i Albanien men att internflykt kräver ekonomiska förutsättningar, vilket många av familjerna saknar. Företrädaren uppger att Albanien inte samarbetar med andra länders myndigheter för att evakuera drabbade familjer. Situationen kräver inte detta.¹³⁵ Företrädaren för ombudsmannen uppger dock att det i Albanien under två års tid genomfördes ett försök till program som liknar dem som implementeras i Italien, inom ramen för vilka personer som fruktar att falla offer i vendettor kan omplaceras inom landet och få en ny identitet. Det albanska

¹²⁹ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

¹³⁰ Företrädare för EU-delegationen i Tirana

¹³¹ Företrädare för Sveriges ambassad i Tirana

¹³² Företrädare för EU-delegationen i Tirana och Gruaja tek Gruaja i Shkoder

¹³³ Företrädare för Caritas Albania i Tirana

¹³⁴ Företrädare för Caritas Italy i Tirana

¹³⁵ Företrädare för Avdelningen för allvarlig brottslighet, albanska Inrikesministeriet, Tirana

programmet lades dock ned eftersom de ekonomiska förutsättningarna saknades.¹³⁶

4.4. Myndighetshantering, internflykt och det civila samhället – sammanfattande kommentar av Lifos

I befintlig rapportering och bland de källor som verket konsulterat återkommer utsagor om att tendensen hos människor som är inblandade i blodsfejder är att inte vända sig till albanska myndigheter för att söka skydd. Framför allt två förklaringar till denna tendens framkommer. Det finns en bristande tillit till polisen hos den albanska befolkningen, vilket rimligen har en koppling till polisens nuvarande och historiska (postkommunistiska) kapacitet (mer om detta nedan). Därutöver måste det tas i beaktande att en blodsfejds typiska mekanismer innebär att skydd från polisen inte löser fejden som sådan. En person som har hämnd att utkräva inom ramen för en blodsfejd uppfattar inte nödvändigtvis att dennes heder återupprättas och att rättvisa skipas om förövaren i den motsatta familjen åtalas och döms. Det kan inte heller uteslutas att en person avhåller sig från att anmäla hot till polis om denne eller någon annan familje- eller släktmedlem själv begått brott eller köpt sig fri från ett tidigare straff.

Med undantag för inrikesministeriets och ombudsmannens företrädare, samt den medlare som konsulterats, som i varierande grad betonar de framsteg som polisen har gjort i sitt arbete med blodsfejder, lämnas samstämmiga uppgifter av verkets källor om allvarliga briser i den albanska polisens kapacitet att hantera blodsfejder. Bristerna handlar dels om polisens infrastrukturella kapacitet, dels om förekommande korruption. I särskilt beaktande bör tas EU-delegationens och FN:s Human Rights Councils utsagor om bristande implementering av de rekommendationer som FN:s särskilde sändebud gav 2011.

De konsulterade källornas syn på internflykt som ett effektivt alternativ för personer som är hotade inom ramen för en blodsfejd är inte samstämmig. Flera källor redogör för sin syn att internflykt till Tirana inte utgör ett effektivt alternativ för personer som är indragna i blodsfejder. Andra källor gör dock gällande att internflykt kan utgöra en effektiv lösning för sådana personer och redogör för vilka faktorer som är avgörande, däribland en persons familjeförhållanden och om man är det enda manliga potentiella offret samt om personen förmår klippa alla band till sin hemtrakt. I sammanhanget är det naturligtvis även av vikt att beakta blodsfejdens motparts vilja och förmåga att spåra upp och agera på tillflyktsorten.

Medlingsförsök i pågående blodsfejder som med framgång utförts av personer och organisationer inom det civila samhället har tidigare

¹³⁶ Företrädare för Ombudsmannen i Shkoder

rapporterats. Bland verkets källor är det dock en återkommande uppgift att utsikterna för framgångsrik medling är begränsade.

Såvitt gäller intyg om att en person eller familj är inblandad i en blodsfejd kan följande konstateras. Enligt uppgift finns inga auktoriserade intygsutfärdare, varken inom myndigheter eller bland frivilligorganisationer. Mot denna bakgrund kan det inte förväntas att en person från Albanien som uppger sig vara hotad inom ramen för en blodsfejd uppvisar intyg härom i samband med ansökan om asyl. Ett sådant intyg har rimligen inte utfärdats i behörig ordning eftersom sådan ordning saknas.

Förekommande rykten om korruption – att intyg utfärdats mot betalning och på oriktiga grunder – förefaller ibland vara riktiga. Det är dock viktigt att understryka att avsaknaden av en särskild ordning för utfärdande av intyg och förekomsten av korruption inte nödvändigtvis innebär att ett uppvisat intyg har utfärdats på oriktig grund.

Källförteckning

Elektroniska och tryckta källor

Andori, Ben, *Blood feuds keep hundreds of children from school in Albania*, Southeast European Times, 2011-10-13

CNR, *Statement for International Organizations, Medias and the all of the Governments of Representatives of UN*, 2012-05-12, www.pajtimi.com

Council of Europe, *Report by the Commissioner for Human Rights Mr Thomas Hammarberg on his Visit to Albana 27 October – 2 November 2007*, 2008-06-18

European Commission, *Commission Staff Working Paper. Albania 2012 Progress Report*, 2012-10-10

International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations, *The Kanun in present-day Albanien, Kosovo, and Montenegro*, 2004

Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania: Attestation letters for blood feuds ...*, 2012-02-01

Kanada. Immigration and Refugee Board (IRB), *Albania. Blood feuds*, 2008-05-31

Likmeta, Besar, *Albanians Charged Over Fake Asylum Claims*, Balkan Insight, 2011-12-05

Mustafa & Young, *Feud Narratives: Contemporary deployments of Kanun in Shala Valley, northern Albania*, 2008

Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2012*, 2012-12-05

UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns. Addendum. Follow-up to country recommendations:Albania*, 2013-04-23

UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Albania*, 2011-03-14

Upper Tribunal, *EH (blood feuds) Albania CG [2012] UKUT, 00348 (IAC)*, 2012-09-28

Utrikesdepartementet, *Mänskliga rättigheter i Albanien 2011*, 2012-06-30

Vodo, The Albanian judicial system in front of the customary law: path dependency and critical conjunctures, 2010

Muntliga källor

Albanska Caritas, samtal med företrädare den 9 april 2013 i Tirana

Albanska Helsingforskommittén, samtal med företrädare den 9 april i Tirana

Albanska Inrikesministeriet, Avdelningen för allvarlig brottslighet, samtal med företrädare den 9 april 2013 i Tirana

Albanska ombudsmannen, samtal med företrädare den 10 april 2013 i Shkoder

EU-delegationen, samtal med företrädare den 9 april 2013 i Tirana

Gruaja tek Gruaja, samtal med företrädare den 10 april 2013 i Shkoder

Hand of Reconciliation, samtal med företrädare den 10 april 2013 i Shkoder

Italienska Caritas, samtal med företrädare den 10 april 2013 i Tirana

Medlare, kopplad till Albanian Foundation for Conflict Resolution and Reconciliation of Disputes (AFCR), samtal den 10 april 2013 i Shkoder

Sveriges ambassad i Tirana, samtal med förträdare 8-10 april 2013

Bilaga: karta över Albanien med prefektursindelning

Källa: http://www.lib.utexas.edu/maps/europe/txu-oclc-309295661-albania_admin_2008.jpg